

Kolmiot, pentagonit ja muut monikulmiopostimerkit

Maailman ensimmäinen postimerkki, Englannin *Black Penny* vuodelta 1840 on suorakulmio. Muoto on säilyttänyt suosionsa, vaikka nykyajan tarrapostimerkit voi tehdä mihin tahansa muuhunkin muotoon. Esimerkiksi maailman ensimmäiset tarramerkit Sierra Leonessa 1964 ovat maan kartan muotoisia.

Kolmio eroaa soikiosta

Englannin ensimmäiset postimerkit ovat hammastamattomia, ja niin ovat myös sen silloisen siirtomaan Hyväntoivonniemen ensimmäiset vuodelta 1853. Erona on se, että jälkimmäiset ovat kolmikulmion eli trigonin muotoisia.

Monet nykyään liikkeellä olevista Hyväntoivonniemen kolmiomerkeistä ovat peräisin suuresta erästä, jonka nuori englantilainen postimerkkikauppias Edward Stanley Gibbons osti kahdelta merimieheltä vuonna 1863. Gibbons on kuvattuna Mansaaren postimerkillä 2015.

Suorakulmion ja kolmion muotoisissa postimerkeissä muoto pysyy luonnostaan samana, kun merkit leikataan irti arkista. Suomen ensimmäisissä postimerkeissä tilanne on toinen.

Vuonna 1856 ilmestyneet soikiomerkit toimitettiin postikonttoreihin aluksi rasioissa valmiiksi erilleen leikattuina. Pian merkkejä ryhdyttiin toimittamaan arkkeina. Kontto-reissa merkkejä leikattiin eri tavoilla ja myös täysin soikeaksi, rivilöiden kohdalla ehkä vain molemmista päistä. Jonkunlainen muotoon leikkaaminen oli pakkokin, jos arvoleimat oli tilanahtauden, kiireen tai muun syyn takia lyöty lähelle toisiaan tai toistensa lomaan. Merkit painettiin käsityönä.

Hammastamattomia klassikkomerkkejä postimerkeillä kuvattuna: maailman ensimmäinen postimerkki (1840), kahdeksankulmainen korkopainomerkki (1847), Hyväntoivonniemen kolmiomerkki (1853) ja maailman harvinaisimmaksi mainittu Brittiläisen Guyanan postimerkki (1856). Kuvan merkit ovat vuosilta 1990, 1970, 1953 ja 1967.

Liikaa leikattu ja väärin revitty

Keräilijät tuntuvat arvostavan soikiomerkkejä, jotka ovat leveäreunaisia ja säännöllisesti leikattuja. Kaj Hellman ja Jeffrey Stone kirjoittavat kirjassa *Agathon Fabergé. Portrait of a Philatelist* (2017), että Fabergé ei vieroksunut ympärileikattuja. Hän päinvastoin katsoi, että niitä pitäisi olla erikoiskokoelmassa. Omassa kokoelmassani 10 kopeekan merkki on leikattu kahdeksankulmion muotoon, eikä se häiritse yhtään, itseä ainakaan.

Liikennemerkeistä varoitusmerkit sopivat parhaiten kolmion muotoisten postimerkkien aiheeksi. Ruotsin hirviaiheisista tervehdysmerkeistä yksi esittää liikennemerkkiä. Alankomaiden postimerkissä vain kuva-ala on kolmion muotoinen. Pakollista pysäyttämistä tarkoittava stop-merkki on säännöllinen oktagon. Kuvan merkit ovat vuosilta 1997, 1985 ja 1971.

Hellmanin ja Stonen kirjassa on kuvattu Fabergén kokoelmasta erikoisen muotoinen 5 kopeekan soikiomerkki, joka mainitaan myös Postimuseon Agathon Fabergé -verkkotietokannassa. Yläreuna on huomiota herättävän viisto, ja vasen ja oikea reuna ovat puolestaan kauniin kaarevia. Merkin takana olevien lyijykynämerkintöjen mukaan hankintapäivä on ollut 10.10.1934. Sattumaa varmaankin on, että samana päivänä ilmestyi Aleksis Kiven 100-vuotisjuhlamerkki.

Kolmiomerkit ovat yleensä suorakulmaisia, koska merkkien sijoittaminen painoarkille on silloin helpompaa. Sellainen on myös Suomen ensimmäinen kolmiomerkki vuodelta 1994. Kymmenen kappaleen arkissa joka toinen merkki on ylösalaisin. Suomen yleisintä leppäkerttulajia, seitsenpistepirkkoa esittävän merkin suunnitteli Osmo ”Omppu” Omenamäki, ja se äänestettiin vuoden kauneimmaksi. Vuonna 1996 seitsenpistepirkko valittiin Suomen kansallishyönteiseksi.

Keräilijän kannalta kolmiomerkeissä on ongelmana, että suoraakulmaa pienemmissä kulmissa hammastus rikkoontuu helposti merkkejä irrotettaessa. Vahinkoja voi estää leikkaamalla ensin saksilla pienen alun. Myös pyöreiden postimerkkien hammastus vaatii varovaisuutta.

Pentagon on pentagonin muotoinen

Ensimmäiset viisikulmion eli pentagonin muotoiset postimerkit ovat Maltassa vuonna 1968 ilmestyneet kolme joulupostimerkkiä. Edellisen vuoden joulumerkit olivat tasakylkisiä puolisuunnikkaita. Vuoden 1968 merkit ovat epäsäännöllisiä pentagoneja, joissa kaikki kulmat eivät ole yhtä suuria. Yhdysvaltain puolustusministeriön hallintorakennus Pentagon on sen sijaan säännöllisen pentagonin muotoinen.

Malta kokeili 1960- ja 1970-luvuilla erikoisen muotoisia joulupostimerkkejä. Vuoden 1968 merkit ovat maailman ensimmäiset viisikulmion eli pentagonin muotoiset.

Indonesiassa sotilasilma-alusten kansallisuustunnus on muodoltaan pentagoni. Suomen pyöreä sinivalkoinen tunnus näkyy Hornetin siivissä vuoden 2018 postimerkillä, joka julkaistiin Puolustusvoimien 100-vuotisjuhlavuoden kuusimerkkisessä sarjassa.

Kuusi-, seitsemän- ja kahdeksankulmaiset

Kuusikulmion eli heksagonin muotoisia postimerkkejä on julkaissut muun muassa Iran vuonna 2011. Belgian ensimmäiset lennätinmerkit ovat myös säännöllisiä heksagoneja. Leimoissa kuusikulmiota on esiintynyt yleisesti Ranskassa, Belgiassa ja Portugalissa. Seitsemänkulmion eli heptagonin muotoisia postimerkkejä on ilmestynyt Thaimaassa vuonna 2011.

Vuonna 1847 Englanti julkaisi shillingin arvoisen hammastamattoman korkopaino-merkin, joka painettiin yksitellen käsin niin kuin Suomen soikiot, mutta jossa arvoleima on kahdeksankulmio eli oktagoni. Muutaman seuraavan vuoden aikana vastaavanlaisia ilmestyi vielä kaksi.

Näitäkin merkkejä myytiin posteissa muotoon leikattuna. Kahdeksankulmaisia esiintyy myös sen vuoksi, että keräilijät tekivät itse viimeistelyä, kun sovittivat merkkejä valmispaiikkaisten albumien lehdille. Michel-luettelossa sarjan hinta on leimattuna vajaat 2000 euroa ja kahdeksankulmaiseksi leikattuna vain noin 100 euroa.

Säännöllisen viisi-, kuusi-, seitsen- ja kahdeksankulmion muotoiset postimerkit ovat vuosilta 2005, 2003, 2011 ja 1898. Turkin julkaiseman Thessalian miehityssarjan postaalinen käyttö jäi vähäiseksi.

Säännöllinen monikulmio muistuttaa sitä enemmän ympyrää, mitä suuremmaksi kulmien lukumäärä kasvaa. Vuoden 2009 jäätikköpienoisarkin pyöreät merkit ovat jotain tältä väliltä. Merkeissä on 80 hammasta ja yhtä monta kulmaa, jos asian

haluaa nähdä tällä tavalla. Useampihampaisia ympyrämerkkejä on varmaan ilmestynyt jossain päin maailmaa.

Julkaistu: *Filatelisti 5/2020*

Erikoisen muotoiset postimerkit saattavat aiheuttaa haasteita kokoelmanlehtien sommittelussa, jos suosii tiivistä asettelua. Portugalin Guinean (nykyään Guinea-Bissau) salmiakkikuvioiset merkit mahtuvat pieneen tilaan, kun ne asettelee lomittain. Kaksi arvoa olen joutunut laittamaan väärään asentoon, mutta kuva-aiheen kannalta se ei tässä tapauksessa häiritse.